

- України імені Івана Черняхівського. – 2014. – № 2. – С. 94-100. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Znrcvdsd_2014_2_18.pdf
10. Храбан І. США-Україна. Зигзаги партнерства / І. Храбан // Віче. – 2004. – № 4. – С. 41-45.
 11. Бжезінський З. Уроки майстра. Євразійська шахівниця. Геостратегічні гравці та геополітичні вісі / З. Бжезінський // Політика і культура. – 2000. – №4 – С. 5-8.
 12. Спільна заява Президента України Леоніда Кучми та Президента Сполучених Штатів Америки Уільяма Дж. Клінтона під час зустрічі на найвищому рівні 11-12 травня 1995 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=840_048
 13. Камінський Є. Є. Світ переможців і переможених. Міжнародні відносини і українська перспектива на початку ХХІ століття : монографія / Є. Є. Камінський. – К. : Центр вільної преси, 2008. – 336 с.
 14. Пріоритети українсько-американського співробітництва (Дорожня карта) [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/840_132
 15. США підтримують приєднання України до ПДЧ [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.president.gov.ua/news/9498.html>
 16. Камінський Є. Візит Джо Байдена до Києва: дипломатична рутинна, підтвердження сумної традиції чи новий реалізм у політиці США щодо України [Електронний ресурс] / Євген Камінський [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/1780538.html>
 17. Камінський Є. Відновлення імперських “повноважень”, або Якою мала б бути відповідь України на “звернення” Медведєва до Ющенка [Електронний ресурс] / Євген Камінський [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.day.kiev.ua/uk/article/podrobici/vidnovlennya-imperskih-povnovazhen>
 18. Щербак Ю. Американський маршрут [Електронний ресурс] / Юрій Щербак [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.day.kiev.ua/ru/article/mirovoye-diskussii/amerikanskiy-marshrut>.
 19. Мерніков Г. “Перезавантаження” відносин США та РФ: наслідки для України / Г. Мерніков // Стратегічні пріоритети. – 2010. – № 4(17). – С. 130–138. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://dp.niss.gov.ua/public/File/docs/Ru-US-Reload.pdf>
 20. Орлик В.В. Проблеми російсько-американських відносин після “перезавантаження” / В. В. Орлик // Стратегічні пріоритети. – 2013. – № 2. – С. 154-160. [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/spa_2013_2_23.pdf
 21. Statement on Events in Ukraine [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.state.gov/secretary/remarks/2013/12/218585.htm>
 22. Ukraine Freedom Support Act of 2014 (UFSA) [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.gpo.gov/fdsys/pkg/BILLS-113hr5859rds/pdf/BILLS-113hr5859rds.pdf>

Корниенко Н. В. Политика США в отношении независимой Украины: попытки периодизации.

В статье сделана попытка привести варианты периодизаций политики США в отношении Украины с 1991 г. и по сегодняшний день. Выделены определенные критерии, по которым рассмотрено несколько видов периодизаций. Особенно подробно проанализировано влияние президентов США на формирование американской политики в отношении Украины. Приведены основные характеристики каждого из периодов и форма изменения политики США в отношении нашего государства. Проанализированы основные измерения американских внешнеполитических интересов и очерчены причины выбранного курса США касательно Украины.

Ключевые слова: политика США, президент США, периодизация.

Kornienko N. V. US policy towards the independent Ukraine: the attempt of periodization.

This article is an attempt to propose different variants of periodization of the US policy towards Ukraine from 1991 to nowadays. There are determined certain criteria, which help to consider several types of periodization. The impact of US presidents on US policy towards Ukraine has been analyzed as the most important. The basic characteristics of each period and form change US policy towards our state are there. The basic dimensions of US foreign policy interests are analyzed and reasons of the lines of the United States concerning Ukraine are outlined.

Keywords: US policy, US president, periodization.

УДК 94:341.67:327

М. В. Заболотна

ПОЛІТИКА США ЩОДО НЕОФІЦІЙНО ВИЗНАНИХ ЯДЕРНИХ ДЕРЖАВ (середина ХХ ст. – 2015 р.)

У статті проаналізовано політику США щодо неофіційно визнаних ядерних держав (Ізраїлю, Індії, Пакистану, КНДР – та “порогового” Ірану) у напрямку нерозповсюдження, охарактеризовано зародження ядерних програм в цих регіонах. Показані основні мотиви, що спонукали керівників цих вибухонебезпечних країн світу до набуття ядерних боезарядів. Визначено перспективи налагодження функціонування режиму нерозповсюдження на чолі з США у цих регіонах. Подано авторське бачення можливих варіантів вирішення наріжних проблем, що підривають галузь нерозповсюдження, у майбутньому.

Ключові слова: ядерна зброя (ЯЗ), нерозповсюдження ядерної зброї, Договір про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ), Міжнародна агенція із атомної енергії (МАГАТЕ), Договір про всеосяжну заборону ядерних випробувань (ДВЗЯВ), зони вільні від ядерної зброї (ЗВЯЗ), США, Ізраїль, Індія, Пакистан, КНДР, Іран, РБ ООН, ядерне випробування.

Останні кілька років переважну роль у дискусіях стосовно нерозповсюдження ядерної зброї відіграють окремі держави, які порушують загальноприйняті правила. Більшість цих країн є ядерними (КНДР, Індія, Ізраїль, Пакистан; "пороговий" Іран) і не входять до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї (ДНЯЗ). Тому, питання політики США щодо нерозповсюдження ядерної зброї на Близькому, Середньому і Далекому Сході та у Південній Азії, лише умовно можна назвати регіональним, оскільки давно очевидно, що воно перейшло у глобальний вимір і стоїть на межі, за якою вирують загрози безпеці міжнародного масштабу.

Питання пов'язані з дослідженням неофіційно визнаних ядерних держав, привертають увагу багатьох вчених і науковців у всіх куточках світу. В Україні вивченню політики США у напрямку нерозповсюдження ядерної зброї на території Сходу і Південної Азії присвятили свою увагу такі вчені, як: С. Галака, В. Мельніченко, О. Седляр, А. Курас. У своїх роботах вони дають ґрунтовний аналіз значення проблеми неофіційно визнаних ядерних держав для Сполучених Штатів, розглядають розвиток ядерних програм у вказаних регіонах, аргументовано оцінюють їх вплив на цю галузь. С. Галака, наприклад, приділяє велику увагу еволюції політики Вашингтону щодо ядерних програм Ізраїлю, Індії, Пакистану і КНДР, виділяє основні аспекти проблеми нерозповсюдження ЯЗ після ядерних випробувань цих країн [1]. В. Мельніченко аналізує ядерну політику країн Південної Азії у контексті міжнародної безпеки під егідою США [2]. О. Седляр, в свою чергу, звертає увагу на ефективність міжнародних санкцій і ролі Сполучених Штатів у здійсненні випробувань КНДР та ядерної життєдіяльності Ірану [3]. А. Курас розглядає дипломатичну активність ініційовану Вашингтоном навколо ядерної програми Пхеньяну [4].

Серед досліджень західних авторів, варто виділити роботи М. Карема [5], Л. Спектора [6], Дж. Сміта [6], П. Ломаша [7], К. Бейлі [8], А. Капура [9], М. Фітспатріка [10] та ін. В цих працях подано глибокий аналіз ядерної програми Ізраїлю, висвітлюються ядерні амбіції неофіційно визнаних ядерних країн та їх вплив на галузь нерозповсюдження, аналізується роль Вашингтона у вирішенні арабо-ізраїльського конфлікту, як прецеденту для нарощування ядерного потенціалу в регіонах, розглядаються глобальні проблеми впливу політики невизнаних ядерних держав на режим нерозповсюдження. Заслугує на увагу аналіз дослідження політики США щодо нерозповсюдження у південно-азійській ретроспективі і характеристика іранської ядерної кризи та ролі Сполучених Штатів у її вирішенні.

Серед російських досліджень привертають увагу праці А. Арбатова [11], В. Дворкіна [11], Р. Готемюллера [12], А. Бакланова [13]. Ці вчені у своїх роботах зображують постбіполярну добу, як етап розгортання потужних програм нарощування ЗМЗ неофіційно визнаними ядерними країнами, показують роль США у вирішенні низки нових питань в галузі нерозповсюдження.

Виходячи з того, що кількість вітчизняних праць, з вище згаданої проблеми, в українській історичній науці на сьогодні є досить обмеженою, а переважна їх частина не виходять за межі 2008-2010 рр., автор зробить спробу проаналізувати та дати об'єктивну оцінку політиці щодо неофіційно визнаних ядерних держав та змодельовати можливі варіанти вирішення актуальних питань у цьому напрямку.

Близький і Середній Схід – один із найбільш небезпечних регіонів щодо розповсюдження ядерної зброї. Тут, або вже порушено режим нерозповсюдження, або ж існують фактори, що сприяють його швидкому поширенню. Безумовно, така небезпечна частина світу продовжує створювати загрози, і особливо вони стають реальними через інтенсивну розробку ядерних програм кількома державами (Лівія, Іран). Звертає на себе увагу і той факт, що тут вже існує країна (Ізраїль), якій вдалося створити ядерний потенціал майже відразу ж після проголошення своєї незалежності в 1948 р.. До такого кроку цю державу підштовхнула так звана "екзистенціальна загроза" – небезпека подальшому існуванню країни. При цьому, слід наголосити, що ядерна програма Ізраїлю залишається закритою і невизнаною на офіційному рівні, що завжди викликало велику стурбованість у Вашингтоні. І хоча на сьогодні офіційно нема підтверджень ядерних випробувань Тель-Авіву, більшість експертів припускають, що до вибуху в південній частині Індійського океану, поблизу о. Принца Едуарда, 22.09.1979 р. о 1:00 за Грінвічем, Ізраїль, все ж таки, має пряме відношення. Доктор Махмуд Карем (представник Каїра при НАТО) дає цікаву інформацію, про те, що вже під час війни 1973 р. Ізраїль володів ядерним арсеналом із 13-ти одиниць [5, р.81]. Дані за 1985 р. говорять про те, що в цей час Тель-Авів володів близько 200 одиницями ЯЗ [6, р.131-132]. Вже тоді країну вважали "зрілою ядерною державою", як з огляду на військовий потенціал, так і враховуючи досить високий технологічний рівень ядерної галузі. Цікаво, що Вашингтон, маючи ще з 1968 р. певні припущення стосовно ядерної програми Тель-Авіву, відверто враховував ізраїльський чинник під час війни з Іраком 1991 р.. США доклали колосальних зусиль утримуючи Ізраїль від можливого застосування їх "ядерного арсеналу" проти Іраку, як відповіді на удар восьми іракських ракет.

Нової сили питання ядерного потенціалу Тель-Авіву набуло на Конференції 1995 р. щодо подовження ДНЯЗ. Оскільки Ізраїль протягом багатьох років категорично відмовляється приєднатися до цього Договору, тим самим унеможливаючи ефективну реалізацію ідеї створення зон вільних від ядерної зброї (ЗВЯЗ) на Близькому Сході. 25.09.1996 р. Тель-Авів підписав Договір про всезагальну заборону ядерних випробувань (ДВЗЯВ), однак це ніяк не вплинуло на ядерний арсенал країни, який, за деякими експертними оцінками, на 2014 р. складав близько 80 боезарядів [14]. Такий стан речей тільки посилює підозри США, створюючи ситуацію при якій Вашингтон весь час має перебувати у цілковитій готовності.

Політика Сполучених Штатів щодо цієї країни завжди характеризувалась певною непослідовністю. Пояснюється це тим, що Ізраїль демократична країна, де, якщо і є ЯЗ, то вона знаходиться під жорстким контролем і може застосовуватися лише у разі прямої небезпеки. Тому, з одного боку США ясно дають зрозуміти своє негативне ставлення щодо поширення ядерної зброї в регіоні і, відповідно, здійснюють тиск на Ізраїль. З другого боку, Сполучені Штати надто цінують свого близькосхідного союзника, щоб виступати проти нього відкрито і публічно. Замкнутий ядерний цикл Тель-Авіву не дає стовідсоткових доказів для того,

щоб віднести країну до ядерних держав, проте створює ситуацію при якій можна сказати, що Ізраїль достатньо вписується у профіль цього статусу, а закрита інформація по ядерній програмі країни і фактична невизначеність щодо її ядерних можливостей й досі не дозволяють Сполученим Штатам вести конкретних розмов на міжнародному рівні. Створюється ситуація при якій політика Вашингтону у напрямку нерозповсюдження в цьому регіоні є досить дипломатичною і носить м'який характер.

Крім того, на думку автора варто підкреслити ще один дуже важливий момент - вся політика США щодо ядерного Ізраїля, по суті, характеризується стримуванням, однак не визнаним цією країною, недеklarованим, одностороннім та двозначним [5, р.86-87]. Не може спрогнозувати Вашингтон і можливих найближчих перспектив створення без'ядерної зони (БЗ) на Близькому Сході, хоч країна і підтримує ідею БЗ на офіційному рівні. Такий стан речей пояснюється тим, що для США, як головного гаранта ведення політики нерозповсюдження, залишається неприйнятною вимога Ізраїлю, у цьому напрямку, не брати на себе основного зобов'язання - позбутись ядерної зброї. Тому, на нашу думку, у найближчому майбутньому, намагання Вашингтона денуклеаризувати країну поки не виглядає реалістично.

Регіон Південної Азії, також, давно зарекомендував себе, як один з найнебезпечніших центрів збройних протистоянь, де є велика вірогідність застосування ядерної зброї. Складна динаміка ядерних перегонів в Індостані, що історично базуються на індійсько-пакистанському антагонізмі та постійних конфліктах і до сьогодні змушує Сполучені Штати постійно пильно стежити за подіями в такому неспокійному, з точки зору нерозповсюдження, регіоні.

Реалізація ядерної програми Індії розпочалася ще наприкінці 1960-х рр., приводом для якої, очевидно, стали два інциденти: 1962 р. – китайсько-індійський збройний конфлікт, та проведення в жовтні 1964 р. ядерного випробування КНР. Ускладнилася ситуація вже через рік, внаслідок індійсько-пакистанської війни 1965 р.. Внаслідок таких подій, не отримавши міжнародних гарантій безпеки, в 1968 р. прем'єр міністр І. Ганді, за підтримки уряду і парламенту, прийняли рішення не підписувати ДНЯЗ, що мало на меті "захистити право Індії на ядерний вибір" [15, с.11-12]. К. Бейлі вважає, що вирішальним фактором, який вплинув на індійське керівництво стало зближення США з КНР та захід американської ескадри на чолі з авіаносцем "Ентерпрайз" у Бенгальську затоку під час бойових дій у Східному Пакистані [8, Р.19-20]. Наявність на борту американських суден ядерної зброї дало підстави вважати, що Сполучені Штати розглядають можливість застосування цієї зброї задля запобігання розподілу Пакистану. У свою чергу, в Делі сприйняли таку демонстративну військово-морську потужність, як спробу тиску США на Індію – що і посилює позицію прибічників ядерної зброї. Наслідком цих подій, вже на початку 1972 р., стало прийняття І. Ганді таємного рішення про розробку та випробування ядерного вибухового пристрою. А 18.05.1974 р. країна здійснила перший підземний випробувальний ядерний вибух, оголосивши його "мирним" [16, Р.42-43]. Реакцією Сполучених Штатів у 1978 р. стало припинення дії закону щодо їх участі у мирній ядерній програмі Делі. Очевидно, що такі дії Вашингтону вплинули на розвиток індійської ядерної програми. Країна встигла показати своє явне прагнення стати самодостатньою країною в ядерній галузі, що не могло не сколихнути сам режим нерозповсюдження.

З розпадом біполярної системи міжнародних відносин Сполучені Штати помітили тенденцію Індії, що обумовилась інтересом Делі більше не обмежуватись однією Південною Азією, а розпад СРСР став потужним стимулом нарощувати сили країни, в тому числі і ядерні, для досягнення, у майбутньому, статусу наддержави світового калібру. Безумовно, це не могло не турбувати США, які намагаються більше уваги приділяти цьому регіону.

Важливою подією та своєрідним проривом для політики Вашингтону щодо нерозповсюдження в Індостані стало підписання угоди між президентом США Дж. Бушем та індійським прем'єр-міністром М. Сінгхом в липні 2005 р. про співпрацю у ядерній сфері, а 10.10.2008 р. була підписана "Угода між Керівництвом Сполучених Штатів Америки та Керівництвом Індії про мирне використання атомної енергії" (або "Угода 123"). З цим документом пов'язані і ряд інших, укладених напередодні: Спільна заява президента Дж. Буша і прем'єр-міністра М. Сінгха 18.07.2008 р., Американський Закон про узгодження співпраці США та Індії в атомній сфері і про вдосконалення режиму нерозповсюдження (або "Закон Генрі Хайда") від 8.10.2008 р.. А 11.10.2008 р. Вашингтон і Делі підписали двусторонню угоду із питань співпраці у ядерній сфері. Із приходом до влади Б. Обами в Індії виникли занепокоєння стосовно виконання домовленостей в межах "ядерної угоди", однак новий президент завірив, що буде виконувати свої зобов'язання по даних домовленостях. Цікавим є той факт, що Вашингтон по суті відділив питання співпраці з Індією від проблем нерозповсюдження ядерної зброї, розуміючи їх несумісність. Однак, за весь час існування "ядерної угоди", американо-індійські відносини так і не принесли очевидних плодів ні з боку розвитку співпраці, ні, тим більше, з боку режиму ядерного нерозповсюдження.

Пакистан розпочав роботу у напрямку розвитку своєї ядерної програми також з безпекових мотивів. Такі дії країни, в першу чергу, стали реакцією на її поразку у війні з Індією та втрату частини території. Прийнято вважати, що ядерну програму Пакистаном було започатковано ще в 1972 р.. Після того, як 18.03.1976 р. Пакистан підписує угоду з Францією щодо побудови заводу із переробки ядерних матеріалів, Вашингтон негайно чинить тиск на Париж, примусивши припинити реалізацію цієї угоди. А в квітні 1979 р. президент США Дж. Картер припинив допомогу Пакистану, внаслідок відмови цієї країни визнати свою діяльність над створенням ЯЗ. Політика Сполучених Штатів щодо Пакистану у галузі нерозповсюдження характеризується тим, що вже в першій половині 1980-х рр. була встановлена межа, яку Вашингтон не міг собі дозволити перейти. Сполучені Штати завжди виступали найвпливовішим зовнішнім стримуючим чинником щодо пакистанської ядерної програми і, очевидно, така політика пояснюється реакцією Вашингтону на дії Індії. США сподівалися, що методи тиску сприятимуть припиненню ядерної програми, але більшість таких заходів

виявились безуспішними і лише підсилили рішучість Пакистану розширити дослідження у ядерній сфері, при цьому використовуючи ресурси які залучалися нелегальним шляхом.

Серія ядерних випробувань здійснених Індією та Пакистаном 28.05. та 30.05.1998 р. викликала, здебільшого, розгубленість та невизначеність як Сполучених Штатів, так й інших великих країн, у підходах щодо подальшої стратегії у галузі нерозповсюдження і стали для них серйозним тестом. Якщо США миттєво ввели санкції проти Індії і Пакистану, то Росія і Франція виступили проти таких намірів Вашингтону. Велика Британія, в свою чергу, досить довго не могла прийняти рішеннях. Реакція Об'єднаних націй на ядерні випробування, проведені на Індостані, була більш послідовною. Рада Безпеки засудила дії Індії та Пакистану і закликала до негайного припинення подальших ядерних випробувань і відмовитись від програм розробки ЯЗ.

На нашу думку, ядерні випробування на Індостані дали старт руйнуванню режиму нерозповсюдження ЯЗ, потягнувши за собою вірогідність виникнення реальної локальної ядерної війни. З. Бжезінський, колишній радник з національної безпеки президента Дж. Картера, ключовою причиною невдачі нерозповсюдження на Індостані вважає те, що "успішна політика нерозповсюдження може бути втілена лише за умови, що держави, які утримуються від набуття ядерної зброї, отримують надійні гарантії захисту від будь-якого агресивного сусіда, що якимось чином отримає доступ до ядерної зброї, а "вибіркова політика нерозповсюдження, якій, до того ж, бракує якихось надійних гарантій захисту для тих хто її дотримується, являє собою, не політику, а пусте місце" [17, Р.16]. Неефективність санкцій проти такої потужної і самодостатньої країни як Індія, змусили Сполучені Штати піти на їх послаблення, оскільки Вашингтон завжди усвідомлював важливість підтримки та впливовості Делі в цьому регіоні. Того ж року (27.10.2001 р.) США прийняли закон щодо відміни санкцій проти Пакистану, терміном на два роки. Однак спроби Сполучених Штатів створити особливі умови для Індії, одночасно піддаючи критиці Пакистан, додають лише ще більше аргументів для "пошарпаної теорії змов". Отже, політика США щодо Пакистану виявилася безуспішною. Це можна пояснити тим, що у напрямку нерозповсюдження ядерної зброї Вашингтон продовжує проводити політику "подвійних стандартів", направлену, перш за все, на забезпечення своїх національних інтересів. Очевидно, що для Вашингтону Індія може бути вигідною як протизвага ядерним силам КНР, і як своєрідний засіб контролю Ірану. У свою чергу, Пакистан, розглядається Сполученими Штатами як стратегічний союзник, а наявність в країні ЯЗ може бути не лише стримуючим фактором по відношенню до звичайних збройних і ядерних сил Індії, але й сприяє просуванню американського впливу, як в регіонах Південної Азії, Близького і Середнього Сходу, так і в ісламському світі, в цілому.

Виникнення загрози режиму нерозповсюдження ядерної зброї на Корейському півострові пов'язане з діями двох держав цього регіону – Республіки Корея (РК) та КНДР. Ядерна програма РК сягає корінням ще у 1954 р., передумовою до створення якої послугувало набуття ЯЗ КНР у 1964 р.. Сполучені Штати, вже на самому старті, зуміли взяти ситуацію під свій контроль, таким чином утримавши Республіку Корея на позиціях нерозповсюдження, із наданням цій країні твердих гарантій безпеки.

Найбільш серйозна криза, яка загрожувала підірвати основи режиму нерозповсюдження – ДНЯЗ, - пов'язана із ядерною програмою КНДР. Більшість науковців схиляються до думки, що першим поштовхом до зацікавленості Пхеньяну ядерною зброєю стали погрози Сполучених Штатів застосувати ядерну зброю під час корейської війни 1950-1953 рр.. Однак, на нашу думку, події середини ХХ ст. носили лише формальний характер. Реальне створення ядерної інфраструктури розпочалося в середині 1960- х рр. за допомоги СРСР, а пізніше і КНР. Вже в 1982 р. Центральне розвідувальне управління США отримало підтвердження ядерних амбіцій Пхеньяну, після чого Вашингтон відразу ж поставив перед Москвою питання про негайну розробку спільних підходів щодо ядерних планів КНДР. На той час радянське керівництво не розділило американської стурбованості, але через два роки під тиском Сполучених Штатів та Рядянського Союзу 12.12.1985 р. Пхеньян все ж підписав Договір, хоча і відтягнув затвердження угоди про гарантії, що не дозволило МАГАТЕ здійснювати інспекції ядерних об'єктів на території країни. Лише в січні 1992 р. Північна Корея підписала угоду з Агенцією про гарантії (вступила в силу 10.05.1992 р), а в травні надала дані про ядерні матеріали. Вже тоді у Сполучених Штатів та МАГАТЕ виникли підозри щодо прозорості діяльності КНДР. Ситуація ускладнилась 28.05.1994 р., коли група інспекторів ООН була змушена виїхати із країни внаслідок відхилення їх пропозицій з моніторингу північнокорейського реактора потужністю 5 Мвт. У відповідь Вашингтон ввів політику ізоляції щодо КНДР через запровадження міжнародних санкцій, про що, за словами М. Олбрайт (на той час обіймала посаду постійного представника США у РБ ООН), було досягнуто принципової згоди з Великою Британією, Францією та Росією. Таким чином, розпочалася ініційована американською стороною політична лінія міжнародної ізоляції країни в рамках ООН, задля того, щоб змусити Пхеньян відмовитись від ядерної зброї і сісти за стіл переговорів. Переломним моментом політики США щодо нерозповсюдження у північно-корейському "еквіваленті" можна вважати візит Дж. Картера до Пхеньяну 15-18.06.1994 р., який забезпечив дипломатичне врегулювання кризи, що допомогло в жовтні 1994 р. укласти Рамкову угоду.

Із приходом до влади Дж. Буша (мол.) і включенням Північної Кореї до категорії країн "осі зла", державний департамент знову відновив свої спроби денуклеаризувати КНДР через ухвалу відповідної резолюції із санкцій у рамках РБ ООН. 12.12.2002 р. Пхеньян оголосив про поновлення ядерної програми та виставив інспекторів МАГАТЕ з країни. А 10.01.2003 р. Корейська Народно-Демократична Республіка заявила про свій вихід із ДНЯЗ (через три місяці офіційно покинула Договір). Відповідно, припинивши співпрацю і з МАГАТЕ. У квітні 2003 р. Пхеньян оголосив про свій намір створити ядерну зброю, а в травні, в односторонньому порядку, вийшов з угоди 1992 р. із Південною Кореєю щодо проголошення Корейського півострову без'ядерною зоною. Реакцією міжнародної спільноти у напрямку врегулювання ситуації, що склалася, стало проведення перших трьох раундів Шестисторонніх перемовин (США, КНДР, Південна

Корея, РФ, КНР, Японія) протягом 2003-2004 рр., які виявились безрезультатними. 10.02.2005 р. Пхеньян заявив про свій вихід із перемовин і повідомив, що країна "виготовила декілька атомних боезарядів для самооборони, щоб мати змогу протистояти політиці США... наміром яких є спроби змінити політичну систему КНДР за будь-яку ціну, погрожуючи нанести по країні ядерний удар". А вже 31.03.2005 р. північнокорейське МЗС оголосило країну державою, яка володіє досить потужним потенціалом ядерної зброї.

Рубіжним для політики США, з точки зору нерозповсюдження, стали проведення КНДР чергових підземних ядерних випробувань 9.10.2006 р.. Такий небезпечний прецедент відразу потягнув за собою одностороннє запровадження резолюцією №1718 РБ ООН (14.10.2006 р.) першого пакету міжнародних санкцій проти Пхеньяну. Однак, вже 26.06.2008 р. Дж. Буш (мол.) скасував такий ряд заходів разом із вилученням КНДР зі списку держав, які сприяють тероризму (11.10.2008 р.). 25.05.2009 р. Пхеньян офіційно вийшов із Шестисторонніх перемовин і провів другі ядерні випробування. Реакцією світового співтовариства стала ухвала другого пакету санкцій ООН резолюцією №1874 (майже повністю дублювали №1718). Нова адміністрація президента США Б. Обами спочатку не розглядала корейське питання як пріоритетне, однак після чергових ракетних і ядерних випробувань Пхеньяну відразу ж ввели КНДР у фокус політики нерозповсюдження Білого дому.

Новим викликом для Сполучених Штатів в галузі нерозповсюдження та як гаранта безпеки РК став прихід до влади у 2012 р. Кім Чен Іна, який оголосив початок інтенсивної підготовки країни до війни за захоплення Південної Кореї. До того ж, в цій війні керівник КНДР не виключав можливого використання і ядерної зброї. Ще більше ситуація загострилася після проведення Пхеньяном 18 випробувальних запусків ракет, а 12.02.2013 р. третього підземного ядерного випробування потужністю в 10 Квт, що викликало величезне занепокоєння Вашингтону. Так, держсекретар США Дж. Керрі в ході телефонної розмови із міністром закордонних справ Південної Кореї Кім Сон Хваном прийшли до спільної думки негайних "оперативних об'єднаних дій" у РБ ООН. 7.03.2013 р. Організація прийняла новий пакет, більш жорсткіших санкцій, щодо КНДР. З своєї сторони ЄС охарактеризували корейські випробування, як "крикучий виклик" режиму нерозповсюдження ядерної зброї. Франція і Велика Британія відразу заявили про те, що будуть добиватись твердих міжнародних реакцій на дії КНДР. Німеччина висловила за введення більш жорсткіших санкцій щодо Пхеньяну. Цікаво, що навіть Іран та Індія осудили КНДР, не приховуючи свого занепокоєння вибуховим інцидентом. На нашу думку, такі дії Пхеньяну можна аргументувати лише тим, що країна прагне максимально використати свою ядерну програму для того, щоб забезпечити збереження суверенітету країни, таким способом гарантуючи розвиток сценарію об'єднання двох Кореї за вигідним для КНДР сценарієм. Але, не зважаючи на таку реакцію світової спільноти, 9.03.2013 р. Пхеньян відхилив Резолюцію №2094 РБ ООН, а 2014 р. оголосив "роком великої війни за воз'єднання". 9.01.2015 р. Вашингтон отримав від Пхеньяну офіційну заяву про готовність налагодити стосунки і висловив пропозицію призупинити свої ядерні випробування, за умови тимчасової відмови США та РК від проведення спільних навчань. Сполучені Штати не стали йти на компроміс. На що Кім Чен Ін вже в лютому заявив, що КНДР повністю готова протистояти США у будь-якій війні, включаючи ядерну. Це говорить про те, що політика Вашингтону щодо Пхеньяну, у ядерному питанні, зайшла у "глухий кут", в який Північна Корея загнула Сполучені Штати, внаслідок вдалих спроб шантажу, погрожуючи виходом з режиму нерозповсюдження ядерної зброї та виготовленням атомної бомби. На думку автора, не досягнувши в повній мірі повномасштабних гарантій безпеки з боку Вашингтону, КНДР вважає, що саме воєнна ядерна програма є тим "товаром" за який Сполучені Штати готові заплатити максимальну ціну. До того ж, криза навколо північнокорейської ядерної програми досить ясно ще раз показала слабкі місця цього режиму, а також недосконалість механізмів його дотримання та збереження. Будучи членом ДНЯЗ, як неядерна держава, Північна Корея довгі роки здійснювала паралельну таємну ядерну програму. Як наслідок вже в 2014 р., стала відома інформація (хоча офіційно не підтверджена) про наявність у КНДР щонайменше восьми одиниць такої зброї [14]. Пхеньян першим в реальній ситуації дав відчуття, що держава-член ДНЯЗ може вийти з Договору, при цьому не даючи юридичних підстав для запровадження санкцій проти неї. Потужний виклик США і всьому режиму нерозповсюдження складає і той факт, що на сьогодні Північна Корея суттєво прискорила свою ядерну програму і, за оцінками експертів, до 2020 р. буде мати запаси розщеплюючих матеріалів, яких буде достатньо для створення ще 79 боезарядів. Нині ведучі есперти Сполучених Штатів схиляються до думки про малоімовірну відмову КНДР від ЯЗ, тому починають формувати підходи до Пхеньяну в рамках моделі їх взаємовідносин з Ізраєлем, Індією та Пакистаном, що, відповідно, розглядається більш реалістичним в питанні повернення країни хоча б в рамки МАГАТЕ, статут якої допускає співпрацю з ядерними державами. На думку США, це дасть шанс реально залучити КНДР до програми з нерозповсюдження ядерної зброї.

На нашу думку, тактика силового тиску і санкцій виявилася неспроможною привести до позитивних результатів, при цьому, ще більше консервуючи проблему. В таких умовах Пхеньян весь час буде ухилятися від діалогу. Більше того, сьогодні, Північна Корея вже заявила про свою готовність використати ядерну зброю проти Сполучених Штатів у відповідь на військову операцію Вишингтону. А це може призвести до непередбачуваних наслідків. Тому, поки учасники Шестисторонніх перемовин на чолі з Вашингтоном не дійдуть консенсусу, така санкційна політика являтиме собою лише механізм маскування "бездіяльності".

На відміну від проблем пов'язаних із КНДР, Іран не є ізольованим і слабким гравцем. Більше того, він виступає передовим регіональним актором, і, як вважає російський науковець в галузі нерозповсюдження Бакланов А.А., здатен до ефективної конфронтації навіть із такими впливовими гравцями як Сполучені Штати Америки та їх союзники [13, С.3-4]. Більше того, іранська ядерна програма є унікальною й тому, що країна входить до ДНЯЗ (з 1970 р.), відповідно, має зобов'язання діяти в рамках правового поля Договору.

Появу зацікавленості іранської влади до ядерної зброї фахівці одногослосно датують 1980-1988 рр., пов'язуючи з ірансько-іракською війною. Однак, лише в серпні 2002 р. ядерна програма Ірану почала сприятиматися Сполученими Штатами як справжня загроза міжнародній стабільності. В 2015 р., іранські десиденти у вигнанні на прес-конференції у Вашингтоні заявили про те, що в Ірані діє два ядерні об'єкти. В червні 2003 р. інспекція МАГАТЕ підтвердила наявність у країні заводів зі збагаченого урану в Нотанзі та в Ераку. Ще більше ситуація ускладнилася відмовою Тегерану надати інспекторам Агенції повний доступ до своїх ядерних технологій, після чого США наполягли на застосуванні негайних і жорстких колективних санкцій проти Ірану. Політика нерозповсюдження адміністрації Дж. Буша (мол.) щодо Ірану вже на самому початку носила жорсткий та безкомпромисний характер із використанням тиску, ізоляції та відповідних санкцій проти ядерної програми Тегерану. Не дивно, що саме США активно виступали за санкції, як головний інструмент впливу на Іран, оскільки така політика щодо Тегерану мала місце ще з часів Ісламської революції 1979 р., а в 1984 р. доповнилась новим звинуваченням країни у сприянні тероризму. Після включення Ірану до списку країн "вісі зла" у 2001 р. США взяли курс на зміцнення одностороннього режиму санкцій, при цьому залучаючи до нього й інших міжнародних акторів. З приходом до влади Б. Обами Вашингтон став віддавати перевагу більш дипломатичним методам ведення діалогу із Тегераном у питаннях нерозповсюдження. Однак, упродовж 2008-2010 рр. Адміністрації нового президента не вдалося домогтися суттєвого прогресу на шляху до розв'язання тривалих суперечок навколо ядерної програми Ірану. Не дивлячись на те, що протягом наступних 2012-2013 рр. керівництво Тегерану почало вести свою політику в напрямку досягнення діалогу із передовими державами світу (а це сталося після введення санкцій), 27.09.2013 р. держсекретар США Дж. Керрі заявив, що Вашингтон не зніме четвертого пакету санкцій РБ ООН №1929 (від 9.06.2010 р.) до тих пір, поки ядерна програма цієї "порогової" країни не стане відкритою. В цей же час президент Ірану Хасан Роухані оголосив із трибуни ООН, що Тегеран готовий на все, аби досягнути домовленості у переговорах із "великою шісткою". До того ж, керівник ісламської республіки наголосив, що його країна ніколи не збиралася виготовляти ядерну зброю і виступає за створення на Близькому Сході зони вільної від ЯЗ. У листопаді 2013 р. в Женеві було досягнуто домовленості про підготовку угоди, яка б гарантувала виключно мирний характер ядерної програми Тегерану в обмін на повне зняття санкцій, після чого вже в січні 2014 р. ЄС пішли на значні поступки щодо Ірану. Але й досі країни не дійшли консенсусу у цьому напрямі. Існує лише "проміжний план дій", а перемовини будуть продовжуватися до червня 2015 р.

Таким чином, можливе перетворення Ірану в так звану "порогову" країну, здатну в найкоротший термін створити ядерний боєзаряд, ще більше поглиблює кризу режиму нерозповсюдження ядерної зброї, викликаючи небезпідставні занепокоєння з боку США. Тому, саме від Тегерану багато в чому залежить життєздатність нерозповсюдження та подальша ефективність цього режиму. Останні кілька років внутрішньо-політичний консенсус в країні зводиться до необхідності зберігати потенціал можливого майбутнього "ядерного вибору". Однак, Іран хоч і підійшов впритик до "ядерної межі", все ж не перейшов її і не прийняв остаточного рішення, чим і змушує Вашингтон та режим нерозповсюдження постійно бути у напрузі та напоготові.

Узагальнюючи вищесказане, можна стверджувати, що нині політика США щодо неофіційно визнаних ядерних держав є досить суперечливою та непослідовною, при цьому доповнюється ще й глибокою кризою самого режиму нерозповсюдження, в основі якого лежить ДНЯЗ. Більшість проявів сучасної недієздатності цієї галузі зумовлені об'єктивними причинами. Вже у самій структурі ДНЯЗ, а відповідно і режиму, містяться явні протиріччя. Вихід КНДР із Договору в 2003 р. з подальшим випробуванням ядерної зброї, угода про співпрацю в атомній сфері між США та Індією, ядерна програма Ірану, яка й досі перебуває у "підвішеному" стані, замкнутий ядерний цикл Ізраїлю та складна ситуація на Індостані – чітко демонструють вкрай важкий стан сучасного режиму нерозповсюдження, який, можливо, неспроможні виправити навіть серйозні вдосконалення чи реформування. Сама ж політика Сполучених Штатів щодо країн, які знаходяться за межами Договору, потребує змін. Нанаш погляд, Вашингтону слід позбутися певної "строкатості" та "подвійних стандартів". Це допоможе охопити силою свого авторитету такі різні за розвитком, характером і потужністю, важливі з точки зору нерозповсюдження, регіони.

Джерела та література

1. Галака С.П. Ядерне нерозповсюдження у світовій політиці. Дис. док. політ. наук: 23.00.04 / Київський нац. ун-т імені Тараса Шевченка. – К., 2006. – С. 283.
2. Мельніченко В.В. Ядерна політика країн Південної Азії в контексті міжнародної безпеки: Навчальний посібник / В.В. Мельніченко; Чорномор. держ. ун-т імені Петра Могили. – Миколаїв: КВІТ, 2009. – С. 61.
3. Седляр О.Ю. Міжнародні санкції у світовій політиці: теорія і практика: монографія / Ю.О. Седляр; Київ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка. – Миколаїв: Вид-во ЧДК ім. Петра Могили, 2013. – С. 150.
4. Курас А. Дипломатична активність навколо ядерної програми КНДР / А. Курас // Наук. зап. Ін-ту політ. і етно-нац. дослідж. – 2006. – Вип. 30, кн. 2. – С. 310-312.
5. Mahmoud Karem. A. Nuclear Free-Zone in the Middle East. Problems and Prospects. – N.Y.: Greenwood Press, 1988. – P. 81, 86-87.
6. Spector L., Smith J. Nuclear Ambitions. The Spread of Nuclear Weapons 1989-1990. – Boulder, Colorado: Westview Press, 1990. – P. 131-132.
7. Peter Lomas. Nuclear Weapons and the Arab-Israeli Conflict // Western Europe and the Future of the Nuclear Non-Proliferation Treaty / Ed. by Peter Lomas and Harald Muller. – Brussels: Centre for European Policy Studies, Brussels, in collaboration with Peace Research Institute, Frankfurt, 1989. – P. 49.
8. Beiley K. Doomsday Weapons in the Hands of Many. The Arms Control Challenge of the '90s. – Urbana and Chicago: University of Illinois Press, 1991. – P. 19-20.

9. Ashok Kapur. South Asian Regional Proliferation and Non-Proliferation Dynamics // Regional Approaches to Curbing Nuclear Proliferation in the Middle East and South Asia / Ed. By R. Tariq. – Aurora Papers 16. – Ottawa: Canadian Centre for Global Security, 1992. – P. 69.
10. Fitzpatrick M. The Iranian Nuclear Crisis: Avoiding Worst-case Outcomes / M. Fitzpatrick // Adelphi Paper № 398: Oxon, Oxford, Routledge for the International Institute for Strategic Studies, 2008. – P. 14.
11. Ядерное оружие после “холодной войны” / Под ред. А. Арбатова и В. Дворкина ; Моск. Центр Карнеги. – М. : “Российская политическая энциклопедия” (РОССПЭН), 2006. — С. 368, 414.
12. Готемюллер Р. Корейский ядерный кризис: перспективы урегулирования / Р. Готемюллер, Ю. Федоров; МГИМО(У) МИД РФ; Фонд Карнеги за международный мир. – М., 2005. – С. 76.
13. Бакланов А.А. Формирование режима нераспространения и его кризис на примере Ирана. Дис. кандидата ист. наук: 07.00.15./ МГУ им. М.В. Ломоносова. – М., 2011. – С. 3-4.
14. Военно-технический сборник Бастион. Журнал оборонно-промышленного комплекса. Репортажи. №12 – 2014. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://bastion-karpenko.ru/yadernoe_orugie-2014/
15. Эволюция ядерной политики Индии (Отрывок из документа, представленного парламенту 21.05.1998) // Индия: перспективы. – январь 2000. – год 9. – №1. – С. 11-12.
16. Singh J. Against Nuclear Apartheid // Foreign Affairs. – September/October 1998. – Vol. 77. – №5. – P. 42-43.
17. Brzezinski Zb. Selective Nonproliferation is a Hollow Posture // New Perspective Quarterly. – Summer, 1998. – Vol. 15. - №4. – P. 16.

Заболотна М. В. Политика США относительно неофициально признанных ядерных государств (середина XX в. – 2015 г.)

В статье проанализирована политика США относительно неофициально признанных ядерных государств (Израиля, Индии, Пакистана, КНДР – и “порогового” Ирана) в направлении нераспространения, охарактеризовано зарождение ядерных программ в этих регионах. Показаны основные мотивы, которые побудили руководителей этих взрывоопасных стран мира к разработке ядерных боезарядов. Определены перспективы налаживания функционирования режима нераспространения во главе с США в этих регионах. Подано авторское видение возможных вариантов решения краеугольных проблем, подрывающих сферу нераспространения, в будущем.

Ключевые слова: ядерное оружие (ЯО), нераспространение ядерного оружия, Договор о нераспространении ядерного оружия (ДНЯО), Международное агентство по атомной энергии (МАГАТЭ), Договор о всеобъемлющем запрещении ядерных испытаний (ДВЗЯИ), зоны свободные от ядерного оружия (ЗСЯО), США, Израиль, Индия, Пакистан, КНДР, Иран, СБ ООН, ядерное испытание.

Zabolotna M. V. The US policy regarding the unofficially recognized nuclear states (middle of the 20th century – 2015)

The article analyzes the US policy on unofficially recognized nuclear states (Israel, India, Pakistan, North Korea and Iran with its nuclear threshold status) towards nuclear non-proliferation. It also describes the origin of nuclear programs in these regions. The paper demonstrates the main motives that drove the leaders of these explosive states for acquisition of nuclear warheads. It defines the prospects of establishing a functioning non-proliferation regime, led by the US in this region. The article presents the author's vision of possible solutions of crucial problems that might undermine the non-proliferation in the future.

Keywords: nuclear weapons, nuclear non-proliferation, Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons (NPT), The International Atomic Energy Agency (IAEA), The Comprehensive Nuclear-Test-Ban Treaty (CTBT), nuclear-free zones, the US, Israel, India, Pakistan, North Korea, Iran, United Nations Security Council (UNSC), nuclear weapons testing.

УДК 94(430)“1945/1949”

О. О. Величенко

УЧАСТЬ СОЦИАЛ-ДЕМОКРАТИЧНОЇ ПАРТІЇ НІМЕЧЧИНИ У ВИБОРАХ ДО МІСЦЕВИХ ПРЕДСТАВНИЦЬКИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ ТА У ФОРМУВАННІ ЗЕМЕЛЬНИХ ОРГАНІВ САМОВРЯДУВАННЯ (1945–1947 рр.)

На основі опублікованих джерел та праць німецьких авторів у статті висвітлюється участь СДПН у виборах до місцевих представницьких органів влади різних рівнів та у формуванні земельних органів самоврядування у різних окупаційних зонах Німеччини в перші повоєнні роки. Автор робить спробу проаналізувати причинно-наслідковий зв'язок результатів цих виборів, досліджує участь СДПН у виборах, а також визначає роль партії у формуванні політичного ландшафту повоєнної Німеччини.

Ключові слова: Німеччина, Соціал-демократична партія Німеччини (СДПН), Західні окупаційні зони, Радянська окупаційна зона (РЗО), вибори в ландтаги.

Відновлення політичного життя після закінчення Другої світової війни у Німеччині відбувалося різними шляхами, так як країна згідно з рішеннями Потсдамської конференції була поділена на чотири окупаційні зони між державами-переможцями [8, s.201]. Це значно ускладнювало процес формування органів самоврядування на рівні земель та органів влади на рівні держави загалом. Попри домовленості, проголошені на Потсдамській конференції про спільну політику у вирішенні німецького питання і погодження